
ГОНЧАРЕНКО І.Ф.,
кандидат педагогічних
наук, заступник начальника
Української військово-медичної
академії по роботі з особовим
складом, Українська військово-
медична академія

ВЕРЛАН-КУЛЬШЕНКО О.О.,
викладач, кафедра патологічної
анатомії, судової медицини та
права, Вінницький національний
медичний університет
ім. М. І. Пирогова

ЛАВРЕНЧУК О.А.,
студент, Вінницький
національний медичний
університет ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

КОМПЕТЕНТНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ОФІЦЕРІВ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано особливості правосвідомості військовослужбовців Збройних Сил України. Правосвідомість військовослужбовців залежно від глибини відбиття правової дійсності слід розмежовувати на повсякденну, компетентну, професійну і наукову. Особливе місце займає правосвідомість офіцерів медичної служби.

Ключові слова: правосвідомість, правосвідомість військовослужбовців, компетентна правосвідомість офіцерів медичної служби.

В статті проведено аналіз особенностей правосознания военнослужащих Вооруженных Сил Украины. Правосознание военнослужащих в зависимости от глубины отражения правовой действительности следует разграничивать на повседневное, компетентное, профессиональное и научное. Особое место занимает правосознание офицеров медицинской службы.

Ключевые слова: правосознание, правосознание военнослужащих, компетентное правосознание офицеров медицинской службы.

In the article the analysis of features of consciousness of law of the military personnel of the Armed Forces of Ukraine is carried out. The consciousness of law of the military personnel depending on depth of reflection of legal reality should be differentiated on daily, competent, professional and scientific. A special place is occupied by medical officers.

Key words: *consciousness of law, consciousness of law of the military personnel, competent consciousness of law of medical officers.*

Постановка проблеми. В умовах глобальних перетворень України формується нова суспільна свідомість. Основними вимірами якої є професіоналізм, відповідальність за виконану роботу, дотримання соціальної справедливості та відсутність хабарництва і корупції. Все це призводить до переосмислення традиційних категорій, коли, на зміну правовому нігілізму та апатії, розвиваються оновлена правова культура та правова свідомість.

По суб'єктах розрізняють індивідуальну, групову і суспільну правосвідомість. Специфічну соціальну групу становлять військовослужбовці в цілому та військові медичної служби зокрема. При цьому, правосвідомість військовослужбовців можна уявити як систему знань, емоційно-чуттєвих і вольових станів, а також ціннісних орієнтацій, які виражають ставлення військовослужбовців до діючого права, законодавчо закріплених вимог і приписів їх службово-бойової і загальногромадянської діяльності [3, с. 54]. А для військових медичної служби ще й характерна компетентна правова свідомість медичного працівника. (

базою для закріплення правової культури в даному випадку є чіткість виконання наказів)

Стан дослідження. Питання правової компетентності як складової правосвідомості досліджували в своїх працях О.В. Бучевська, І.П. Василюк, Ю.М. Грошевий, О.С. Губарева, О.С. Денисова, О.Д. Джура, А.В. Званчук, Я.В. Кичук, А.Ф. Крижановський, В.В. Мухін, Ю.М. Оборотов, В.І. Царенко.

Матеріали: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Накази МОЗ України, посадові інструкції.

Методи: Порівняльно-правовий, статистичний, прогностичний.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей правосвідомості військовослужбовців медичної служби Збройних Сил України, визначити шляхи формування компетентної правосвідомості.

Виклад основного матеріалу.

На думку к. юр. н. доц. С. М. Скуріхіна по глибині відбиття правової дійсності правосвідомість слід розмежовувати на повсякденну, компетентну,

професійну і наукову. Повсякденна правосвідомість виражає суб'єктивне ставлення людей до діючого права. Воно формується на базі повсякденного життя під час власної діяльності індивіда або соціальної групи. У Збройних Силах України повсякденний рівень правосвідомості притаманний рядовому і сержантському складу. Повсякденна правосвідомість передбачає відображення військовослужбовцями правових явищ при зіткненні з правом у процесі військового життя і діяльності. Воно органічно пов'язане з безпосередньою повсякденною практикою реалізації права цією категорією військовослужбовців, їх емпіричним досвідом, тому має обмежений характер [1].

Професійна правосвідомість – це правосвідомість людей, що мають юридичну освіту і включені в юридичну діяльність: суддів, прокурорів, адвокатів, юрисконсультів тощо. Професійна правосвідомість у Збройних Силах України властива офіцерам, що мають юридичну освіту і практикують у галузі права.

Правосвідомість наукового рівня властива вченим-правознавцям та характеризується високим рівнем відбиття правової дійсності, глибоким проникненням у сутність правових явищ.

Компетентна правосвідомість характерна особам для яких визначальним чинником є їхня компетенція, яку вони повинні реалізувати в системі соціальних відносин. Компетентна правосвідомість від повсякденної відрізняється правовою інформованістю у конкретній сфері та умінням застосовувати ці знання при здійсненні своєї компетенції [4]. Компетентна правосвідомість у Збройних Силах України є властивою всьому офіцерському складу (за винятком осіб, що мають юри-

дичну освіту і практикують у галузі права). Компетентна правосвідомість офіцерів включає правові знання, емоційно-почуттєві і вольові стани, а також ціннісні орієнтації, що виражають ставлення офіцерського складу до діючого права й успішного здійснення ними професійної діяльності.

Разом з тим для військовослужбовців медичної служби Збройних Сил України властива своя особлива компетентна правосвідомість.

Пояснення та розгорнутої характеристики компетентна правосвідомість набуває у законах, які безпосередньо присвячені конкретному суб'єкту компетенції. Саме в таких нормативно-правових актах повинні проявлятися усі складові компетенції. Основний закон України неодноразово свідчить на користь цього. Зокрема, регламентація правової компетенції медичного працівника закладена в статтях Конституції України, Цивільного Кодексу України, Кримінального та Кримінального Процесуального Кодексів, Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», інших підзаконних актах.

Суть компетентної правосвідомості медичного працівника проявляється в умінні належним чином підготувати документи, які мають правові наслідки. Такими для військових медиків є документація необхідна для: проведення військово-лікарської експертизи, медико-соціальної експертизи, встановлення статусу учасника бойових дій, інваліда війни та ін.

Як вже було зазначено компетентна правосвідомість включає правові знання, емоційно-почуттєві і вольові стани, а також ціннісні орієнтації, що виражають ставлення до діючого права й успішного здійснення професійної діяльності. Зважаючи на це, на нашу думку, постає проблема саме у медич-

них працівників військовослужбовців у гармонізації свої правових знань та ціннісних орієнтацій з емоційно-почуттєвими і вольовими станами. Так як військовослужбовці повинні в першу чергу керуватися військовими статутами, положення яких не завжди співпадає з їхніми емоційно-почуттєвими станами. Що викликає ряд проблем, які насамперед виражається коли офіцер повинен вчинити дисциплінарне чи інше стягнення відповідно до статуту, хоча мотиви вчинку винуватця йому відомі і зрозуміло, що по-іншому вчинити не було можливості.

Також ряд тих труднощів виникає при оформленні медичної документації, яка несе за собою правові наслідки. Зокрема при проведенні Військово-лікарських експертиз, медико-соціальних експертиз та визначення рішення про надання статусу учасника бойових дій, що зараз є особливо актуально.

Для проведення військово-лікарської експертизи створюються військово-лікарські комісії (далі – ВЛК). Основним завданням ВЛК у воєнний час є встановлення причинного зв'язку травм та визначення придатності до подальшої військової служби. З метою підтвердження причинного зв'язку, ВЛК проводиться всебічне вивчення характеру отриманої військовослужбовцем травми, а також розгляд документів, які підтверджують його участь у бойових діях - відповідні посвідчення, витяги із особових справ, інші довідкові матеріали. Порядок надання статусу учасника бойових дій регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 413.

Медико-соціальна експертиза проводиться медико-соціальними експертними комісіями (МСЕК) Відповідно до ст. 7 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Порядок направлення для огляду хворих

на МСЕК врегульований Положенням про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності, затвердженням постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року №1317. Відповідно до зазначеного нормативного акту, особа, що звертається для встановлення інвалідності, направляється на медико-соціальну експертизу лікарсько-консультативною комісією лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я за формою затвердженою МОЗ після проведення діагностичних, лікувальних і реабілітаційних заходів, що підтверджують стійке порушення функцій організму, обумовлене захворюваннями, наслідками травм або вродженими вадами, які спричиняють обмеження життєдіяльності особи.

Рішення про надання статусу учасника бойових дій приймається міжвідомчою комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, яка утворюється Державною службою у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції. Для надання статусу учасника бойових дій особам, командири (начальники) військових частин (органів, підрозділів) або інші керівники установ, закладів у місячний строк після завершення особами виконання завдань антитерористичної операції в районах її проведення зобов'язані подати на розгляд комісії, утворених у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади чи інших державних органах, у підпорядкуванні яких перебували військові частини, установи та заклади, в складі яких проходили службу чи працювали особи, довідки за формою згідно з додатком 1 та документи, які є підставою для надання особам статусу учасника бойових дій. Комісії вивчають документи і подають їх на розгляд міжвідомчої

комісії, а в разі відсутності підстав, які підтверджуються документами, повертають їх до військових частин (органів, підрозділів), установ, закладів з метою подальшого доопрацювання. Рішення щодо утворення комісій та положення про них затверджуються відповідними міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та іншими державними органами. Міжвідомча комісія розглядає документи, надіслані комісією, і в разі потреби заслуховує пояснення осіб, стосовно яких вони подані, свідків, представників державних органів та в місячний строк з дня надходження документів приймає рішення щодо надання статусу учасника бойових дій, про що інформує комісію. На розгляд комісії Міністерства оборони України з питань визначення учасників бойових дій подаються такі документи:

- довідку про безпосередню участь особи в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення і захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України ;
- витяги із наказів по стройовій частині про вибуття (прибуття) до військової частини після виконання завдань антитерористичної операції;
- витяги із наказів по стройовій частині першого заступника керівника Антитерористичного центру (командира сектору) про прибуття для виконання завдань антитерористичної операції та вибуття до місця постійної дислокації;
- копії посвідчень про відрядження;
- копії документів про отримання поранень;
- згоду на збір та обробку персональних даних;

- копію першої сторінки паспорта громадянина України.

Всі копії документів повинні бути завірені підписом командира (начальника) військової частини (органу, підрозділу, установи, закладу) та скріплені гербовою печаткою. Комісія Міністерства оборони України з питань визначення учасників бойових дій вивчає документи і направляє їх на розгляд до міжвідомчої комісії з питань розгляду матеріалів про визнання учасників бойових дій, а у разі відсутності підстав, які підтверджуються документами, повертає їх до військових частин (органів, підрозділів), установ, закладів з метою подальшого доопрацювання. У разі відмови в наданні статусу учасника бойових дій питання про надання особі зазначеного статусу може повторно виноситися на розгляд міжвідомчої комісії за рішенням Міністра соціальної політики.

Проте досить часто в умовах бойових дій військові медики не завжди уважно заповнюють документацію, яка супроводжує постраждалого, особливо це стосується довідок про первинну травму, документів про причинний зв'язок травми з несенням військової служби. Це вимагає певної правової компетенції та глибокої психологічної підготовки військового лікаря.

Висновок: Залежно від глибини відбиття правової дійсності правосвідомість слід розмежовувати на повсякденну, компетентну, професійну і наукову. Так як компетентна правосвідомість офіцерів медичної служби Збройних Сил України включає систему знань, емоційно-чуттєвих і волевих станів, а також ціннісних орієнтацій, які виражають їх ставлення до діючого права, законодавчо закріплених вимог і приписів, можуть виникати проблеми у гармонізації ком-

понентів правосвідомості, що може вплинути на виконання службових обов'язків. З метою запобігання цього, потрібно домогтися формування

у офіцера чіткої системи ціннісних орієнтацій на основі фундаментальної системи знань з мінімізацією впливу емоційно-чуттєвий компонентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. С.М. Скуріхін *Правосвідомість військовослужбовців Збройних сил України: поняття та особливості*// Юридична наука – 2014 – № 4
2. Армаш Надія Олексіївна / Керівник органу виконавчої влади: адміністративно-правовий статус. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – 248 с.
3. Мороз Р.В. *О правовом инфантилизме и правовом нигилизме военнослужащих* / Р.В. Мороз // *Право в Вооруженных Силах*. – 2004. – № 4. – С. 54–58.
4. Оборотов Ю.Н. *Теория государства и права (прагматический курс)* / Ю.Н. Оборотов. – О. : Юрид. л-ра, 2004. – 184 с.
5. *Проблемы общей теории права и государства: Учебник для вузов* / [Н.В. Варламова, В.В. Лазарев, В.В. Лапаева и др.]; под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М. : Норма, 2006. – 832 с.
6. Баранов П.П. *Правовая психология курсантов вузов МВД России: монография* / П.П. Баранов, Л.В. Мецерыякова. – Ростов-на/Д. : РЮИ МВД России, 2001. – 168 с.

TRANSLITERATION OF RESOURCES:

1. S.M. Skurikhin *Pravosvidomist vlyskovosluzhbovtstv Zbroynih sil Ukraini: ponyattya ta osoblivost*// *Yuridichna nauka* – 2014 – # 4
2. *Armash Nadlya Oleksiyivna / Kerivnik organu vikonavchoyi vladi: admInIstrativno-pravoviy status*. – ZaporIzhzhya: GU “ZIDMU”, 2006. – 248 s.
3. *Moroz R.V. O pravovom infantilizme i pravovom nigilizme voennosluzhaschih* / R.V. Moroz // *Pravo v Vooruzhennyih Silah*. – 2004. – # 4. – S. 54–58.
4. *Oborotov Yu.N. Teoriya gosudarstva i prava (pragmaticheskiy kurs)* / Yu.N. Oborotov. – O. : Yurid. l-ra, 2004. – 184 s.
5. *Problemyi obschey teorii prava i gosudarstva: Uchebnik dlya vuzov* / [N.V. Varlamova, V.V. Lazarev, V.V. Lapaeva i dr.]; pod obsch. red. V.S. Nersesyantsa. – M. : Norma, 2006. – 832 s.
6. *Baranov P.P. Pravovaya psihologiya kursantov vuzov MVD Rossii: monografiya* / P.P. Baranov, L.V. Mescheryakova. – Rostov-na/D. : RYul MVD Rossii, 2001. – 168 s.